

PERINNEKASVILLISUUDEN KÄYTÖN LISÄÄMINEN VANHAN RAUMAN ALUEELLA

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Rakennettu ympäristö, hortonomi (AMK)

Syksy 2023

Sini Putkinen

Rakennetun ympäristön koulutus

Tekijä Sini Putkinen

Työn nimi Perinnekasvillisuuden käytön lisääminen Vanhan Rauman alueella

Ohjaaja Leena Huhtama

Tiivistelmä

Vuosi 2023

Opinnäytetyön aiheena oli perinnekasvillisuuden käyttö ja niiden käytön ohjaaminen Vanhan Rauman alueella. Tämä työ toteutetaan yhteistyössä Rauman kaupungin Wihertoimen, kaavoituksen ja museo-osastojen kanssa. Työ vastaa todelliseen tarpeeseen, sillä Vanhan Rauman alueelle ollaan parhaillaan suunnittelemassa uutta asemakaavamuutosta, jossa korostetaan alueen identiteetin suojelua ja siinä tullaan ohjaamaan myös kasvillisuuden käyttöä. Alueen tunnistettava identiteetti ja ilme koostuu paitsi rakennuksista, myös pihosta ja niiden kasvillisuudesta.

Perinnekasvillisuudella tarkoitetaan kasveja, jotka ovat ajan saatossa sopeutuneet paikalliseen ilmastoon ja löytäneet tiensä pihoihin sekä puutarhoihin. Niiden käyttö tukee alueen ekologista kestävyttä ja yhdistää historian sekä perinteen nykyhetkeen. Perinnekasvillisuutta käytettäessä vaalitaan alueen kulttuuriperintöä ja ympäristön monimuotoisuutta. Perinnekasvillisuuden käytön lisääminen edistää Vanhan Rauman alueella niin ekologista kestävyttä kuin luo esteettistä ympäristöäkin, joka täydentää historiallisen alueen ainutlaatuisuutta.

Opinnäytetyössä käsiteltiin Vanhan Rauman ja sen pihojen historiaa 1600-luvulta alkaen. Työssä pohditaan alueen kasvillisuuden nykytilaa sekä esitellään perinnekasvivalintoja, joita tulisi suosia Vanhan Rauman alueella. Työn tavoitteena on tarjota vaihtoehtoja niin puu- kuin ruohovartiisiin perinnekasveihin, joita olisi suotava käyttää Vanhan Rauman alueella. Työssä ei tarkastella köynnöskasvien tai kesäkukkien käyttöä.

Työn toiminnallinen tuotos on infolehtinen nimeltään Perinnekasvit Vanhassa Raumassa. Infolehtinen jaetaan alueen asukkaille ja se on arvokas työkalu alueen asukkaille. Se tarjoaa ymmärrystä ja tietoa perinnekasvien maailmasta, niiden merkityksestä ympäristölle ja ihmisen hyvinvoinnille. Siinä esitellään perinnekasvien eri lajikkeita ja annetaan vinkkejä niiden hoitoon, kuten esimerkiksi puiden istutukseen. Lehtinen tarjoaa alueen asukkaille käytännönläheistä tietoa siitä, millaista kasvillisuutta olisi suositeltavaa vaalia ja käyttää alueella, ja perustelee näitä suosituksia.

Avainsanat Vanha Rauma, maataislajikkeet, puut (kasvit), pensaat (kasvit), perennat (kasvit)

Sivut 27 sivua ja liitteitä 13 sivua

The topic of this thesis is the use of traditional vegetation and the guiding of its use in the area of Old Rauma. Thesis is carried out in collaboration with the City of Rauma's Wihertoimi, city's planning department and museum department. Thesis responds to a real need, because a new zoning change is currently in planning for the Old Rauma area, emphasizing the preservation of the area's identity, and guiding the use of vegetation in the area. The distinct identity and appearance of the area consist not only of the buildings but also of yards and their vegetation.

Traditional vegetation refers to plants that over time have adapted to the local climate and have found their way into yards and gardens. The use of the traditional vegetation supports the area's ecological sustainability and connects history and tradition to the present day. When using the traditional vegetation, the cultural heritage and biodiversity of the area are preserved. Increasing the use of traditional vegetation promotes both ecological sustainability and creates an aesthetically pleasing environment that complements the uniqueness of the historical area.

This thesis presents the history of Old Rauma and its yards starting from the 17th century. The current state of vegetation in the area is contemplated and alternative traditional plant options that should be favored in the Old Rauma area are presented. The objective is to provide options for both woody and herbaceous traditional plants that would be advisable to use in the Old Rauma area. The thesis does not examine the use of climbing plants or annual flowers.

The practical output of the thesis is an information leaflet titled "Traditional Plants in Vanha Rauma". The leaflet will be distributed to the residents of the area. It is a valuable tool for the residents, offering an understanding and information about the world of traditional plants, their significance to the environment and well-being. Different varieties of traditional plants are introduced, and tips for their care are provided, for example such as pruning of apple trees. The leaflet offers practical information to the area's residents about the type of vegetation that is advisable to preserve and use in the area. It also provides reasoning for these recommendations.

Keywords Old Rauma, traditional vegetation, trees, bushes, perennials

Pages 27 pages and appendices 13 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Vanhan Rauman kehitys viimeisen palon jälkeen.....	1
2.1	1700-luku	3
2.2	1800-luku	4
2.3	1900-luku	5
3	Vanhan Rauman pihojen ja pihakasvien kehitys viimeisen palon jälkeen	6
3.1	1700-luku	6
3.2	1800-luku	7
3.3	1900-luku	8
4	Perinnekasvillisuus	10
4.1	Puuvartiset kasvit.....	11
4.2	Ruohovartiset kasvit.....	14
5	Perinnekasvillisuuden käyttö Vanhassa Raumassa	16
6	Perinnekasvillisuuden käytön ohjaaminen.....	22
7	Johtopäätökset.....	24
	Lähteet	27

Liitteet

Liite 1. Perinnekasvit Vanhassa Raumassa

1 Johdanto

Vanhoihin kasveihin liittyy tarinoita, muistoja mummon puutarhasta, merkityksiä ja erilaisia käyttötapoja, joista osa on jo painunut unholaan. Perinnekasvit ovat arvokas osa kulttuurista perintöömme ja tarinoiden kudelmasta. Nämä kasvit ovat seuranneet ihmiskunnan matkaa vuosisatojen ajan tarjoten ravintoa, lääkkeitä ja symbolisia merkityksiä eri yhteiskunnille ja yhteisöille. Perinnekasvit ovat myös tärkeä osa paikallista ekologiaa ja ekosysteemejä. Perinnekasveilla on oma ainutlaatuinen tarinansa ja merkityksensä eri kulttuureissa. Ne ovat olleet olennainen osa ihmisten elämää, olipa kyse esimerkiksi ruoanlaitosta tai kädentaidoista. Monet näistä kasveista ovat myös vahvasti sidoksissa paikalliseen identiteettiin ja historiaan, heijastaen ihmisten suhdetta ympäristöön ja luontoon.

Vaikka moderni maailma tarjoaa monia uusia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia kasvillisuuden käyttöön pihossa, on tärkeää muistaa perinnekasvien arvo ja säilyttää niiden tuntemus myös tuleville sukupolville. Monet perinnekasveista on uhanalaisia ympäristömuutosten, maankäytön muutosten ja kaupungistumisen vuoksi. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää säilyttää ja suojella perinnekasveja sekä ymmärtää niiden merkitystä niin ekologisesta ja kulttuurillisesta näkökulmasta.

Vanha Rauma on kehittynyt vuosisatojen aikana. Viimeisin Rauman kaupunkipalo oli vuonna 1682 (Vanharauma, 2023). Viimeisen palon jälkeen pihat ja niiden kasvillisuus ovat kehittyneet vuosikymmenien ja -satojen aikana nykypäivään. Pihat ja niiden kasvillisuus ovat nähneet eri aikakausien kulttuurivaikutukset ja trendi-ilmiot.

Tämän opinnäytetyön aiheena oli perinnekasvillisuuden käytön lisääminen Vanhan Rauman alueella. Opinnäytetyön tavoitteena oli kirjallisen osuuden lisäksi tuottaa infolehtinen Vanhan Rauman asukkaille. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Rauman kaupungin Wihertoimen, kaavoituksen ja museon kanssa. Vanhan Rauman alueelle ollaan tällä hetkellä tekemässä uutta asemakaavamuutosta, jossa tullaan ohjaamaan kasvillisuuden käyttöä myös yksityispihoissa. Opinnäytetyön tarkoituksena on antaa eri vaihtoehtoja niin puu- kuin ruohovartisista perinnekasveista, joita Vanhan Rauman alueella tulee suosia. Opinnäytetyössä ei oteta kantaa köynnöksiin tai kesäkukkiin.

2 Vanhan Rauman kehitys viimeisen palon jälkeen

Vanha Rauma on laajin, yhtenäisenä säilynyt puukaupunkialue koko pohjoismaiden alueella. Sen historia ylettyy 1400-luvulle asti. Nykyinen Vanha Rauma on rakentunut pikkuhiljaa

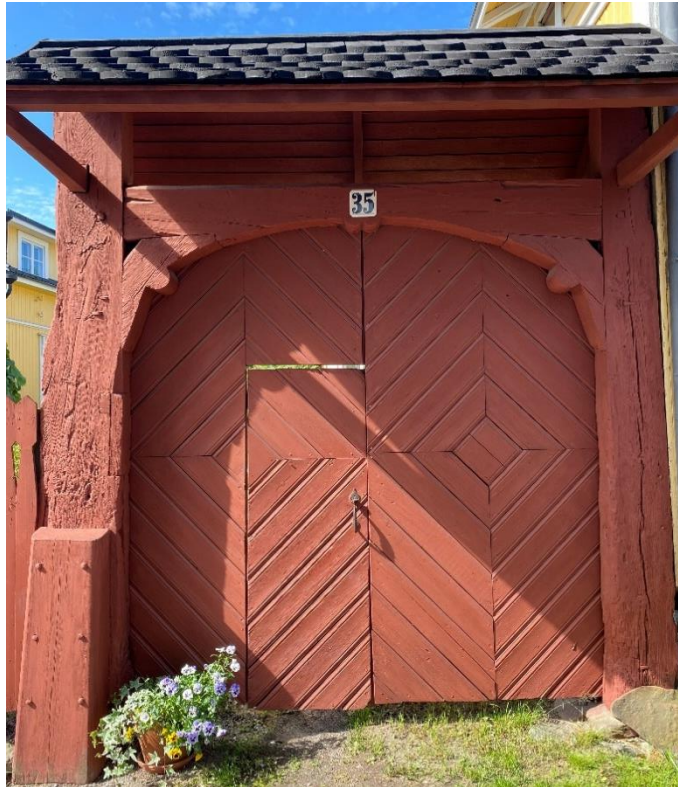
vuoden 1682 palon jälkeen tiiviiksi kaupungin keskustaksi, jossa eletään tavanomaista kaupunkikeskustan elämää ehkä ei niin tyypillisessä ympäristössä. Vanhassa Raumassa asuu noin 800 ihmistä ja rakennuksia siellä on yli 600. (Vanharauma, 2023) Asuinpihoja siellä on 198 ja niiden lisäksi puolijulkisia-julkisia pihoja on 53 (Rihtniemi-Rauh, 2017, s. 2).

Vanhan Rauman ja sen pihojen historia ulottuu vuosisatojen taakse. Alue on tunnettu kapeista kujistaan, puutaloistaan ja historiallisesta miljööstään. Yksittäisten pihojen historia ja alkuperä on yhteydessä alueen yleiseen historiaan sekä sen kehitykseen. Vanhan Rauman pihoilla on nähtävillä vuosisatojen kulttuurillisen kehityksen historia niin pihojen rakenteissa kuin kasvillisuudessa.

Viimeisin Vanhan Rauman palo tapahtui vuonna 1682. Palon jälkeen Vanhan Rauman alue rakentui eri vaiheiden kautta nykyiseen tilaansa. Palon jälkeen kaupunkikuva muuttui. Taloja alettiin rakentamaan renessanssin ihanteiden mukaisesti ja päärakennukset sijoitettiin aikaisemmasta poiketen katujen varteen ja ulkorakennukset tontin perälle. (Niemi, 2017, s. 5)

Rakennukset alkoivat selkeämmin rajaamaan pihapiirejä yksityisemmiksi. Uusklassismin aikaan, eli 1700-luvun lopusta 1800-luvulle, katukuvaan ilmestyivät ensimmäiset tonttien väliset aidat ja puuportit. (Niemi, 2017, s. 6) Yksi näistä puuporteista on säilynyt tähän päivään asti. Kyseinen portti sijaitsee Pappilankatu 35:ssä, ja kuuluu tyyliltään 1600–1700-luvulle. Kuvassa 1 nähdään, miten portti on rakennettu vankkojen hirsipylväiden varaan. (Runoreitti, 2017)

Kuva 1. Vanhan Rauman vanhin portti, joka on rakennettu 1600–1700-luvulla (kuva: Putkinen, 2023).

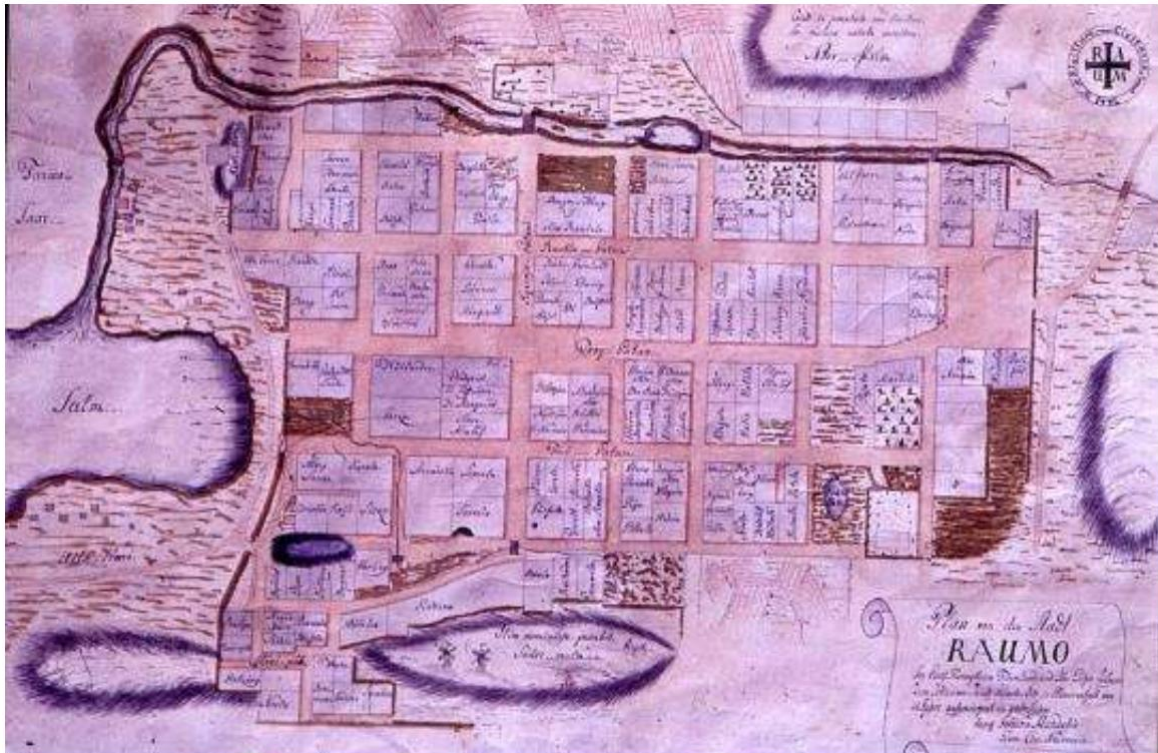

2.1 1700-luku

Vuosisata oli ankara. Noin kolmasosa suomalaisista kuoli nälkään, kulkutauteihin tai sotaan. Talvena 1708 paleltuivat lähes kaikki Suomen hedelmäpuut. Isonvihan aikaan v. 1713–1714 venäläiset tuhosivat osan Rauman kaupungista ja alueen asukkaita menetettiin pakomatkalta sekä sotatoimiin. Asuinkelpoisia taloja oli isovihan jälkeen vain 30. (Rihtniemi-Rauh, 2017, s. 14)

Rauhan jälkeen kaupungin jälleenrakennus alkoi nopeasti. Talot rakennettiin pääasiassa vanhan kortteli- ja tonttijaon mukaisesti. Kaupungin 155 tontista oli parissa vuosikymmenessä rakennettu 138. Asukkaita Raumalla oli 1700-luvulla nelisensataa. Kuvassa 2. on nähtävillä, miten Vanhan Rauman alue kehittyi 1700-luvun aikana. Kartan on piirtänyt Juhana Mandelin 1760-luvulla. (Rihtniemi-Rauh, 2017, ss. 14, 17)

Kuva 2. Juhana Mandelinin kartta Vanhan Rauman alueesta 1760-luvulla. (Rihtiemi-Rauh, 2017, s. 17)

2.2 1800-luku

Alue on kohdannut 1800-luvulla suuria haasteita. Kaavoituksen kautta alueelle yritettiin tehdä useita uudistusyrityksiä. Ensimmäinen uudistava kaava tehtiin vuonna 1850. Kaupunkia pidettiin epäsiistinä ja nuhjuisena sekä liian tiiviisti rakennettuna. Raumalaiset kuitenkin laittoivat kaavaehdotukseen hanttiin, eikä uudistusta tapahtunut ikinä. Vanhan Rauman alue jatkoi kasvamistaan 1800-luvun lopulle asti. Siitä asti alue on ollut suurin piirtein samankokoinen kuin mitä se on tänä päivänäkin. (Niemi, 2017, ss. 6, 11–12)

1800-luvun kahdella viimeisellä vuosikymmenellä kaupunkiin alkoi virrata rahaa. Kaupunki oli saanut tapuliikaupungin oikeudet eli oikeuden valtameripurjehdukseen. Porvarit alkoivat kasvattamaan talojensa kokoa sekä rakentamaan lasikuisteja. Taloja koristeltiin mitä hienoimmilla kuvioinneilla. Katukuvaan alkoi ilmestymään yhä enemmän koristeellisia puuportteja. Kaupunkikuvan kehitys saapui huippuunsa 1900-luvun alkupuolelle tultaessa. (Niemi, 2017, ss. 19–20)

2.3 1900-luku

1900-luvulle tultaessa rakentaminen Vanhan Rauman alueella rakentaminen jatkui yhä, mutta samalla alkoi alueen suojelu. Vähitellen ihmisten ajatuksissa kiteytyi ajatus alueen ulkoasun varjelusta. Samaan aikaan suomalaiset arkkitehdit ja taiteilijat innokkaasti kampanjoivat vanhojen puukaupunkien puolesta. Vuonna 1905 Rauman kaupunginvaltuusto esitti ensimmäistä kertaa kaupungin historiassa alueen historiallisten rakennusten säilyttämiseen tähtäävän asemakaavan. Alueelle tehtiin kuitenkin vuosina 1909 ja 1922 asemakaavaehdotukset, joissa alueella pyrittiin säilyttämään vanhaa, mutta vain hyväkuntoista vanhaa. (Niemi, 2017, ss. 22, 29–30)

Suomen itsenäistymisen jälkeen Vanhan Rauman kohtalo on ollut koetuksella useamman kerran. Ensimmäisen uhkan loi sisällissota, josta alue selvisi täpärästi ilman suurempia vahinkoja. Talvisodassa Raumaa pommitettiin useamman kerran rankasti. Pommitukset kuitenkin keskittyivät lähinnä satama-alueeseen. Helmikuussa vuonna 1940 pommit osuivat myös Vanhan Rauman alueelle. Pommituksessa tuhoutui ja paloi muutamia rakennuksia sekä useampi ulkohuonerakennus. Jatkosodassa kaupunginosa säilyi sotatuhoilta. (Niemi, 2017, ss. 31–32, 36)

Vaikeiden sotavuosien ja sen jälkeisen vuosikymmenen jälkeen maailmankuvassa tapahtui suuri muutos. Haluttiin uutta ja erilaista, mihin aikaisemmin ei ollut totuttu. Rauman alueelle nousivat 1950-luvun puolivälissä ensimmäiset kerrostalot, joita ei kuitenkaan rakennettu Vanhan Rauman alueelle. 1960-luvulla vaurastuminen oli alkanut uudelleen myös Rauman alueella. Asumisen ajan trendinä oli funktionalismi, joka oli täydellinen vastakohta Vanhassa Raumassa olevalle koristeelliselle rakentamistavalle. Samaan aikana liikenteen järjestäminen asetti paineita katujen leventämiselle. Vanhoja koristeellisia rakennuksia pidettiin epäterveellisinä. Niiden ajateltiin olevan liian tiiviisti rakennettuja talonrötelöitä. Siltä ne saattoivat näyttääkin, sillä talojen korjaamiset ja maalaamiset oli toteutettu useammassa rakennuksessa viimeksi 1800-luvun lopulla. Uusi asemakaava alueelle valmistui 1960-luvun alussa. Kaavassa vanhat huonokuntoiset rakennukset purettaisiin ja tilalle rakennettaisiin suuria liikerakennuksia sekä kerrostaloja. Monien ongelmien ja rahan puutteen vuoksi kaavaa ei kuitenkaan alettu toteuttamaan. 1970-luvulla julkaistiin uusi, mutta varsin samantyylinen asemakaavaehdotus. (Niemi, 2017, ss. 43–48, 61)

Vanha Rauma kuitenkin alkoi löytää suojelijoita 1970-luvulla. Vuonna 1974 perustettiin kaupunginarkkitehdin Leevi Nurmen aloitteesta Vanha Rauma -yhdistys, joka otti tehtäväkseen suojella vanhaa kaupunginosaa ja nostaa sen arvostusta. Samoihin aikoihin perustettiin Vanha Rauma -säätio. Rauman museoon palkattiin vuonna 1976 museonjohtaja,

jonka myötä museo liittyi suojelutyöhön mukaan. Aikaisemmin museovirastolla oli lähinnä vain monumentaalinen eli tiettyjen rakennuksien suojeluun keskittyvä lähestymistapa. Nyt alettiin keskittymään laajemmin kokonaisuuteen ja tunnelmaan, jota Vanha Rauma tarjosi. Alueelle alkoi virrata ihmisiä, jotka nimenomaa hakivat vanhantyyppistä asumistyyliä ja he alkoivatkin kunnostaa taloja sekä pihapiirejä. Slummimainen maine alkoi pikkuhiljaa häviämään kunnostamisbuumin myötä. Rauman kaupunki alkoi valmistelemaan suojelevaa asemakaavaa 1970-luvun lopulla. Kaava valmistui useiden muutoskierrosten sekä ongelmien selättämisen jälkeen vuonna 1981. (Niemi, 2017, ss. 66–68, 71–72, 74)

3 Vanhan Rauman pihojen ja pihakasvien kehitys viimeisen palon jälkeen

Anne Rihtniemi- Rauh in tutkimus (2017) käsittelee Rauman pihojen historiaa laajasti. Inventoinnissa pihojen kehitystä on tutkittu 1600-luvulta vuoteen 2017 asti, joten tutkimus on varsin kattava. Tutkimukseen tietoja on koottu paikallishistoriaan keskittyvistä kirjoista, vanhoista kartoista, 1800-luvun palovakuutusasiakirjoista ja Kansalliskirjaston sanomalehtiarkistosta. Inventointiin on sisällytetty parisenkymmentä 1800- ja 1900-luvun vaihteessa otettuja valokuvia. (Rihtniemi- Rauh, 2017, s. 2)

Suomen ensimmäiset kasviluettelot ovat 1600-luvulta. Elias Tillandsin vuonna 1683 Turun seudun kasvillisuutta käsittelevässä luettelossa mainitaan jo joitakin koristekasveja, kuten akileijoja, pioneja, hyasintteja, narsisseja, tulppaneja sekä krookuksia. 1600-luvulla Rauman kaupungissa viljeltiin viljakasvien, kuten rukiin, lisäksi lähinnä kasvimaita sekä humalatarhoja. (Rihtniemi- Rauh, 2017, ss. 12–13) Humalaa viljeltiin pihoiissa panimoteollisuuden käyttöön, mutta samalla myös rohdoskasviksi ja kuitujen tuottamiseksi. Ruotsin vallan aikana humalan kukinnot olivat veronmaksuväline, ja talonpojilla oli laissa määritelty humalanviljelypakko. Lähes jokaisen torpan ja töllin pihapiirissä oli humalasalako. (LuontoPortti, 2021c.) Koristekasveja ei köyhässä Rauman kaupungissa nähty, vaan kasvien kasvattaminen keskittyi hyötykasveihin.

3.1 1700-luku

Kaupunkitalot olivat hyvin pieniä. Samaan ruokakuntaan saattoi kuulua useita ihmisiä oman ydinperheen lisäksi, kuten esimerkiksi muita sukulaisia, piikoja ynnä muita. Pihapiirien rakennusmäärä kasvoi sitä myötä, mitä varakkaampia omistajat olivat. Päärakennus sijaitsi kadun varressa ja muut rakennukset käymälää myöten sijoitettiin pihan perälle. Tontit

aidattiin aidoilla ja porteilla. Pihapiirejä käytettiin lähinnä taloudenhoitoon liittyvissä askareissa. (Rihtniemi- Rauh, 2017, ss. 14–15)

Kaupunkilaisten arkeen kuului käsitöiden, kaupan ja palveluammattien ohella pienimuotoinen maaviljely sekä karjanhoito. Porvareilla oli pyrkimys omavaraisuuteen peruselintarvikkeiden suhteen. Kaupunkia ympäröivät pellot ja niityt. Edelleen vahvana kulttuurina oli humalatarhojen sekä kasvimaiden ylläpito. Kehittyvän puutarhakulttuurin myötä pihapiireihin alkoi ilmestymään kasvimaiden lisäksi marjapensaita ja hedelmäpuita. (Rihtniemi- Rauh, 2017, ss. 14–15)

1750-luvulle tultaessa kaupunkikulttuuriin ja porvaristoon vaikuttivat valistusajan ilmapiiri sekä sivistyksen nopea lisääntyminen. Varallisuus ja hyvä maku muodostuivat arvostuksen kohteiksi. Asuinrakennuksen lisäksi merkitykselliseksi nousivat ulkorakennusten rivi ja puutarha. Joitakin koristeistutuksia on jo voitu 1750-luvulta lähtien nähdä porvareiden pihapiirissä. (Rihtniemi- Rauh, 2017, s. 16)

3.2 1800-luku

1800-luvulle tultaessa vanhoja taloja ja rakennuksia alettiin korjaamaan sekä laajentamaan. Asuintaloja tyypillisesti laajennettiin pihan puolelle. Talojen julkisivuja alettiin uusimaan ja korjaamaan. Julkisivut sekä tonttien väliset aidat rajasivat katutilan tiukasti. 1830-luvulla, korjaamisen ja ylläpidon aikakautena Raumalle perustettiin ensimmäinen puisto. Puisto perustettiin Tavonsaaren joen mutkaan. (Rihtniemi- Rauh, 2017, s. 18)

Hedelmäpuut ja muut lehtevät puut yleistyivät 1800-luvulla. Asuintonteille kehoitettiin istuttamaan lehteviä puita paloturvallisuuden lisäämiseksi. Usein puuksi valittiin hedelmäpuu, mutta muutamalle tontille istutettiin isoksi kasvava lehtipuu. Vanhimmasta (1860-luvulla) Raumalta otetusta kuvasta on nähtävillä muutama puu katukuvassa Raatihuoneen tontilla sekä kauppakadulla. Myös kauempana olevan tontin talon katonharjan takaa näkyy puun latvus. (Rihtniemi- Rauh, 2017, ss. 19–20)

Siinä missä puut yleistyivät, niin myös kotipuutarhat yleistyivät Suomen kaupungeissa 1800-luvulla. Vanha Rauma oli varsin tiiviisti rakennettu eikä uusissa asemakaavoissa määrätuille suurille puutarhoille ollut yksinkertaisesti tilaa. On arvioitu, että vajaalla viidelläkymmenellä tontilla olisi ollut jonkinlainen puutarha 1800-luvun puoleen väliin mennessä.

Pihapuutarhoissa keskityttiin viljelemään humalaa, tupakkaa, hedelmiä ja keittiökasveja. Hedelmäpuista suosittuja olivat kirsikka- ja omenapuut. Puutarhaa alettiin pitämään pikkuhiljaa arvokkaana talon osana. Hyötykasvien ja koristekasvien taimia saatiin muun

muassa Turun suunnalta, Kupittaaan taimistolta. Myytäviä taimia olivat muun muassa eri puiden, pensaiden sekä ruusujen taimet. Myös joitain perennoja löytyi myytävien kasvien listalta. (Rihtniemi- Rauh, 2017, ss. 21–22) Taulukossa 1. on esitelty tarkemmin Kupittaaan taimiston tuotevalikoimaa vuodelta 1882.

Taulukko 1. Eräitä Kupittaaan taimiston tuotteita vuonna 1882. (Rihtniemi- Rauh, 2017. s. 24)

Puut	lehmus, jalava, saarni, poppeli, vaahtera, pihlaja, tuomi, tammi, riippasaarni ja erikokoiset kuuset.
Hedelmäpuut	Omena-, päärynä-, kirsikka- ja luumupuut
Pensaat	viinimarja- sekä karviaismarjapensaat, erilaisia ruusuja, esim. Remontant
Perennat ja sipulit	pionit, leimut, hyasintit, tulppaanit, krookukset ja narsissit.

Puutarhan viljelemisestä tuli 1800-luvulla osa porvarien käynnistämää kansansivistystyön ydintä. Suomessa alettiin kirjoittamaan erilaisia oppaita kasvien ja puutarhojen hoidosta. Puutarhakulttuurin kasvu näkyi myös siinä, että Rauman lehdessä annettiin 1880-luvulla useamman kerran ohjeita muun muassa hedelmäpuiden hoitoon sekä istutukseen. 1800-luvun lopulla koulupuutarhoilla oli myös merkittävä rooli puutarhatietouden jakamisesta koululaisten koteihin. Oppilaiden osallistumista puutarhatöihin pidettiin tärkeänä asiana. (Rihtniemi- Rauh, 2017, ss. 24–25)

3.3 1900-luku

Kaupunkilaisten elämässä tapahtui suuria muutoksia 1900-luvulle saavuttaessa. Kotitarveviljely alkoi hiipumaan porvareilta, kun liikenneolot paranivat ja maatalous alkoi kaupallistumaan yhä enemmän. Vähävaraiset edelleen viljelivät kotitarpeeseen sen, minkä pystyivät. Kotitarveviljelyn merkitys pysyi yllä 1950-luvulle asti. Pihalla viihtyminen ja siellä harrastaminen alkoivat yleistyä vasta 1970-luvulla. Pihalle mentiin ottamaan aurinkoa ja

oleskelemaan. Hyötypuutarhat muovautuivat esteettisiksi koristepuutarhoiksi. Kaikkia hyötykasveja ei kuitenkaan tuhottu, vaan raparperit, marjapensaat ja omenapuut säästettiin kertomaan entisestä ajasta. (Rihtniemi- Rauh, 2017, ss. 26–27)

Koristekukat tulivat koko kansan huviksi pikkuhiljaa 1900-luvun aikana, kun 1800-luvulla ne olivat käytännössä vain varakkaan väen suosiossa. Samaan aikaan rundellit eli nauhamaiset ja pyöreät kukkaryhmät tulivat suosittuiksi. Niitä saattoi olla pienissäkin pihossa. Koristekukat istutettiin kukkapenkkeihin ja rundelleihin, joissa rinnakkain saattoi olla erilaisia perennoja, kesäkukkia, hyötykasveja sekä sisäkasviruokkuja. Keskuskasviksi saatettiin istuttaa puuvartinen pensas, kuten esimerkiksi syreeni. (Rihtniemi- Rauh, 2017, ss. 34–35)

Anne Rihtniemi- Rauh (2017, s. 26) on inventoinnissaan lainannut Rauman lehdessä no 53 vuonna 1919 kirjoitettua tekstiä koskien istutusten sijoittamisesta sekä asuntojen ympäristöjen kaunistamisesta:

Minkälaisia kasveja istutamme – tämä riippuu mausta ja paikan sopivuudesta kasville sekä taloudellisista seikoista. Pieneläjä tahtoo pihaansa puita ja pensaita, mieluiten omenapuita ja marjapensaita, jos paikka vain on otollinen. Ikkunanäkopiiristä ei pidä orvokkeja unohtaa. Kuistien vieressä mitä hellästi vaalimme. Ne kesäiset iltahetkemme virkistävät. Asunnon ympäryys pidetään tavallisesti käytävänä 3–6 metrin leveydellä pihan koon mukaan. Kuitenkin jätetään lähin seinänvieri nurmikoksi, johon istutetaan kukkivia pensaita tai sijoitetaan kukkaryhmiä. Kysymykseen voivat yhtä hyvin tulla marjapensaat tai mansikat, jos seinus on eteläinen. Kuistista johdetaan mahdollisimman suoraan tarpeellisen leveä tie yleiselle tielle ja kaikille muille rakennuksille. Muuten on käytäviä tehtävä mahdollisimman vähän, sillä ne ovat usein kalliita laittaa. Keittiökasvimaalle tarjotaan aina aurinkoinen, mieluiten pohjoistuulista suojattu paikka, samoin hedelmäkasveille. Koristekasvit taas asetetaan lähinnä rakennusta.

1900-luvulla piholla oli yhä kasvimaita sekä erilaisia pieniä viljelyksiä seinien vieressä. Osissa talouksissa nämä viljelykset olivat merkittävä osa kotitalouden omavaraisuudessa. Pienilläkin piholla saattoi olla omenapuita ja marjapensaita. Pienillä piholla edellä mainitut kasvit olivat sijoitettu aitojen viereen tai seinustoille, joissa ne eivät olleet tiellä. Seinustojen istutuksista on jo vuonna 1900-luvun alussa otettuja kuvia, joissa nähdään, miten seinustoilla on hyvin monilajisia sekä vaihtelevia istutusalueita. Luwilan pihasta otetussa kuvassa (kuva 2.) näkyy kuistin edustalla oleva pitkä koristeistutus, jossa on ruusuja ja keväällä kukkiva

perennarivi. Anne Rihtniemi- Rauh on inventoinnissaan (2017, ss. 31–32) tunnistanut Luwilan istutuksessa ruusun olevan mahdollisesti juhannus- tai valamonruusu.

Kuva 3. Luwilan pihan seinustan istutusalue. Istutusalueella on käytetty erilaisia ruusuja ja kukkivia perennoja. Koristeistutukset tulivat koko kansan huviksi 1900-luvun aikana. (Rihtniemi-Rauh, 2017, s. 33)

Vielä 1970-luvulla Vanha Rauma ei ollut arvostettu alue. Joistain asunnoista puuttui vielä silloin tietynlaisia asumismukavuuksia kuten juokseva vesi ja viemäröinti. Pihoilla näkyi uusia materiaaleja, kuten betonia. Pihapinnat olivat nurmikoita, niittyjä sekä pihaketoja. Seinustoilla oli monilajisia istutuksia ja puutarhat koostuivat erilaisista oleskelupaikoista. Puutarhoissa oli yhä erilaisia hedelmäpuita, marjapensaita ja hyötyviljelyksiä. 1900-luvun lopulla pihoihin tehtiin suuria muutoksia, mutta samalla säilytettiin myös paljon vanhaa kasvillisuutta. Perinteisiä lajeja ja puutarhan luonnonmukaisuutta kunnioitettiin. Uusi, 1980-luvulla julkaistu asemakaava suositteli asukkaita istuttamaan puutarhoihin kotimaisia lehtipuita ja muuta perinteistä kasvillisuutta. (Rihtniemi- Rauh, 2017, ss. 27–28)

4 Perinnekasvillisuus

Sanan perinnekasvi määritelmä on monimutkainen. Mielikuvaan perinnekasveista liittyy tunteita ja muistoja eri aikakausilta sekä puutarhoista. Jouko Rikkinen (2011, s. 9) määrittelee kirjassaan perinnekasviksi kasvin, joka ollut viljelyssä niin pitkään, että se kytketään menneeseen aikaan. Toisaalta samassa teoksessa, sivulla 10, hän määrittelee, että perinnekasvi on sellainen, jonka viljelystä Suomessa on kirjallisia mainintoja 1900-luvun alusta tai viimeistään toisen maailman sodan ajalta. Ulla ja Pertti Salon kirjassa ”Pihan perinnekasvit” (2020, s. 7) perinnekasviksi määritellään kasvi, jota on viljelty Suomessa

1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkuvuosikymmenillä. Perinnekasveja ovat Heinosen artikkelin mukaan (2017, ss. 63–64) puutarhojen kasvien ja peltokasvien vanhoja lajikkeita sekä maatiaskasveja, joita on kasvatettu Suomessa pitkään. Määritelmät hieman muuttuvat kirjoittajan lähtökohtien mukaan, mutta määritelmä sanalle perinnekasvi pysyy periaatteellisesti samana: perinnekasvi on kasvi, jota on Suomessa kasvatettu pitkään, vähintään 1900-luvun alkupuoliskolta asti.

Perinnekasvit eli maatiaiskasvit eroavat monella eri tapaa jalostetuista lajeista. Merkittävin niistä on kuitenkin synty tapa, sillä maatiaiskasvit ovat syntyneet pitkäaikaisen valinnan ja viljelyn seurauksena. Usein maatiaskasveista löytyy erilaisia paikallisia kantoja, jotka pärjäävät tietyssä osassa Suomea paremmin kuin toisessa. Paikalliskannat vaihtelevat erityisesti sääolosuhteiden perusteella: tuulisissa ja kuivissa paikoissa kasvaa hyvin erilaisia kasveja kuin ravinteikkaissa ja rehevissä. Paikallisia kasvikantoja on muodostunut kartanopihojen kautta. Kestävimmät kasvit levittäytyivät pikkuhiljaa lähitalojen pihoihin ja puutarhoihin siemeninä, juurivesoina, sipuleina ja rönsytaimina. (Heinonen, 2017, s. 65) Monien perinnekasvien isoin etu on se, miten helposti ne lisääntyvät itsestään ympäristössään. Ne ovat myös yleisesti kestävämpiä erilaisia tauteja kohtaan sekä muuttuvissa sääolosuhteissa, eivätkä ne joudu niin herkästi tuholaisen kohteeksi. (Cajander, 2015, ss. 26–27)

4.1 Puuvartistet kasvit

Puuvartistella kasvulla tarkoitetaan kasvia, jonka varsi on puutunut. Puuvartistia kasveja ovat puut, pensaat sekä varvut. Puuksi luokitellaan kasvit, jolla tavallisesti on runko ja haarojen muodostama latvus. Pensas on tyvestä lähtien haarova, tavallisesti ainakin 0,5 metriä korkea, puuvartinen kasvi. Varpu on tyveltä asti haaroittuva, puuvartinen ja alle 0,5 metriä korkea kasvi. (Päivänen, 2006, s.533.) Tässä opinnäytetyössä käsitellään puuvartisten perinnekasvien osalta puita sekä pensaita.

Vanhimmat puutarhojen perinnepuut olivat hedelmäpuita. Hedelmäpuista suosituimpia olivat omena-, päärynä-, ja kirsikkapuut. Muita puuvartistia perinnepuina hedelmäpuiden lisäksi voidaan pitää esimerkiksi hevoskastanjaa, vaahteraa sekä oratuomea. Perinnepuiden joukkoon kuuluvat myös muita Suomessa luontaisesti kasvavia lajeja, kuten rauduskoivu, hopeasalava ja kotipihlaja. (Salo & Salo, 2020, ss. 167,171–172,190,192)

Puutarhojen vanhimmat puutarhapuut ovat erilaiset hedelmäpuut. Suomessa eniten viljeltyjä hedelmäpuita ovat erilaiset omena-, päärynä- ja kirsikkapuulajikkeet. (Salo & Salo, 2020, s.

167) Kaikki maamme hedelmäpuulajit ovat tuontitavaraa ja niitä on tuotu Suomeen esimerkiksi Venäjältä, Baltianmaista, Ruotsista ja Saksasta. Tuontilajeista sitkeimmät kestävätkin Suomen ilmasto-olosuhteet ja niistä muodostui Suomen hedelmäviljelyn perusta. Vanhoja, ulkomailla jalostettuja lajeja ja lajikkeita löytyy edelleen vanhoista puutarhoista eri puolilla Suomea. (Heinonen, 2017, s. 64)

Suomessa laajimmin viljelty hedelmäpuu on tarhaomenapuu (*Malus domestica*). Suomeen tarhaomenapuiden viljely levisi 1400–1500-luvulla. Lajikkeita Suomeen tuli niin idästä kuin lännestä. 1930-luvulla omenapuiden viljely on Suomessa suurimmillaan, mutta sota-aikojen kylmät talvet paleluttivat suurimman osan Suomen omena- ja päärynäpuista. Tänä päivänä omenapuita kasvaa kotipihoissa Lapissa asti. (Hedelmän- ja Marjanviljelijäin liitto, n.d.) Tarhaomenapuu on suurimman sadon tuottava viljelyhedelmä koko maailmassa. Lajikkeita on tuhansia, Suomessa viljellään satoja eri lajikkeita. (Mustila arboretum, n.d.) Suomen perinteisiä tarhaomenapuun lajikkeita ovat esimerkiksi Huvitus, Punakaneli ja Antonovka (Krannila & Paalo, 2008, ss. 107, 112 & 126).

Päärynäpuu (*Pyrus communis*) on läheistä sukua tarhaomenapuulle. Päärynää pidettiin ennen omenapuun alalajina, mutta ajan myötä ne eroteltiin omiksi lajeikseen. Suomeen ensimmäiset päärynäpuut saapuivat 1700-luvulla. Niitä istutettiin kartanoiden ja suurtilojen puutarhoihin muun muassa Turussa sekä Uudellamaalla. Päärynä tarvitsee suotuisamman ilmaston tarhaomenapuuhun verrattuna, jonka vuoksi olemassa ei ole kuin muutama lajike, jotka menestyvät kasvuvyöhykkeen III yläpuolella. (Blomqvist, 2011, ss. 164–165) Perinteisiä Suomessa kotipuutarhoissa viljeltyjä, talouskäyttöön sopivia päärynälajikkeita ovat esimerkiksi Yleinen suomalainen päärynä ja Tohtorin päärynä (Krannila & Paalo, 2008, s. 143; Blomqvist, 2011, ss. 169 & 173).

Kirsikkapuulajikkeista Suomessa on perinteisesti kasvatettu imeläkirsikkaa (*Prunus avium*) ja hapankirsikkaa (*Prunus cerasus*). Kirsikoita kasvatettiin Turun alueella jo 1700-luvulla. Vanhin lajike on imeläkirsikka, mutta se on varsin pakkasen arka, jonka vuoksi sen viljely on vähäistä. Hapankirsikka on kestävämpi imeläkirsikkaa kestävämpi lajike, ja sitä voi viljellä kasvuvyöhykkeelle V asti. (Krannila & Paalo, 2008, s. 151) Nykyisin kirsikkapuista on ulkomailla jalostettu useampia uusia lajikkeita samaan aikaan kun Suomen ilmasto on muuttunut leudommaksi. Kirsikoita nykyään viljelläänkin muutamaa kasvuvyöhykettä korkeammalla kuin aikaisemmin. Kotipuutarhoissa kirsikat ovatkin nykyään yhtä suosittuja kuin omenapuut. (Blomqvist, 2011, s. 212)

Ensimmäiset pihoille siirretyt koristepensaat olivat luonnonlajeja. Näin esimerkiksi erilaiset metsäruusun lajikkeet, kuten tornionlaaksonruusu ovat löytäneet tiensä ihmisten pihoihin.

1800-luvulle tultaessa koristekasveja alettiin kasvattaa yhä enemmän Suomessa. Koristekasveja tuotiin myös esimerkiksi Saksasta ja Pietarista. (Rakennusperinteen ystävät ry, n.d.)

Rakennusperinteen ystävät ry (n.d.) nimeää perinnepensaiksi pihasyreenin, kuusamat, heisit, ruusut, jasmikkeet ja pensasangervot. Ulla ja Pertti Salo määrittelevät kirjassaan ”Pihan perinnekasvit” (2020, ss. 173, 179, 184–189, 193) perinnepensaiksi pihasyreenin, ruusut, siperianhernepensaana ja pihajasmikkeen. Perinnepensaiksi luetellaan myös erilaiset marjapensaat, joiden kasvatus on yleistynyt Suomessa 1800-luvulta lähtien. Pisimpään Suomessa on kasvatettu herukoita, karviaisia ja vadelmia. (Piippo, 2010, s. 11) Taulukossa 2. on nimetty joidenkin perinnepensaslajeja sekä -lajikkeita.

Taulukko 1. Perinteisiä pensaslajeja ja -lajikkeita. Perinteiset lajit ovat yhä suosittuja pihalla. (Rakennusperinteen ystävät ry, n.d.; Salo & Salo, 2020 ss. 179, 184–189)

<i>Tieteellinen nimi</i>	suomenkielinen nimi	perinteisiä lajikkeita
<i>Lonicera</i>	kuusamat	<i>Lonicera tatarica</i> – rusokuusama 'Sanna', 'Aleksi & 'Poutapilvi' <i>Lonicera x bella</i> – sirokuusama 'Sakura' & 'Dropmore'
<i>Philadelphus coronarius</i>	pihajasmike	
<i>Syringa vulgaris</i>	pihasyreeni	
<i>Rosa</i>	ruusut	<i>Rosa acicularis</i> – karjalanruusu

		<i>Rosa 'Splendens' – valamonruusu</i> <i>Rosa spinosissima 'Plena' - juhannusruusu</i> <i>Rosa 'Minette' - mustialanruusu</i>
<i>Viburnum</i>	heidet	<i>Viburnum opulus – koiranheisi</i> <i>Viburnum opulus 'Pohjan Neito' – lumipalloheisi</i>

4.2 Ruohovartiset kasvit

Ruohovartisella kasvilla tarkoitetaan kasvia, jonka varren solukoihin ei kerry tarvittavaa määrää puuainetta, jonka vuoksi solukot eivät kovetu ja muutu puisevaksi (Tieteen termipankki, 2023). Ruohovartiset kasvit talvehtivat yleensä maan tasalla tai sen alla. Yleensä niiden lehdet ja versot kuolevat pois talven ajaksi ja puhkeavat uuteen kasvuun kesäksi. Ruohovartiset kasvit jaetaan yksivuotisiin, kaksivuotisiin ja monivuotisiin lajeihin sen perusteella, elävätkö ne yhden vai useamman kasvukauden ajan.

Monivuotisia ruohovartisia kasveja kutsutaan perennoiksi (Mustila Arboretum, n.d).

Ruohovartiseksi perinnekasveiksi voidaan niin luetella luonnosta pihapiiriin istutetut kasvit kuin jonkun kasvin vanha kasviyksilö tai -kanta (Heinonen, 2017, s. 64). Perennoiden keskuudessa on kasvimaailmassa eniten muuntelua ja muotojen rikkautta. Niille yhtenäistä ovat pehmeät ja ruohovartiset varret. Osa perennoista kuihtuvat joko osittain tai kokonaan kukkimisen jälkeen. (Tjernshaugen, 2004, s. 4)

Suomalaiset perinneperennat ovat sopeutuneet Suomen ankaraan ilmastoon ja elinolosuhteisiin. Suomalaisissa puutarhoissa kasvaneet perinneperennat olivat usein luonnosta siirrettyjä lajeja tai hyvin vähän jalostettuja lajeja ja lajikkeita. Luonnosta siirretyt kasvit ovat helppohoitoisia ja kestäviä, jonka vuoksi niitä on aiemmin siirretty runsaasti kotipuutarhoihin. Luonnonkasvien avulla pihojen monimuotoisuus lisääntyy. Luonnonkasvit ovat yleensä puutarhoissa näyttävämpiä ja ne kukkivat runsaammin, mitä luonnossa. Luonnonkasvit eivät myöskään kaipaa lannoitusta ja uudelleen jakamista, jota esimerkiksi

pitkälle jalostetut perennat vaativat. (Rappe ym., 2011, ss. 5 & 10.) Hyviä esimerkkejä kestävästä, luonnosta siirretyistä perennoista ovat esimerkiksi ruusuruoho (*Knautia arvensis*), kohokit ja ailakit (*Silene*), kaunokit (*Centaurea*) sekä käenkukka (*Lychnis flos-cuculi*) (Cajander, 2015, ss. 102–105,108–110).

Perennojen käyttö suomalaisissa puutarhoissa on yleistynyt vasta 1800-luvun lopulla. Luonnonkasvien siirtämisen lisäksi taimia ja siemeniä tilattiin Venäjältä ja muualta Euroopasta. Yleisimmät perennalajit tuohon aikaan olivat ruskolilja, aaprottimaruna, lehtoakileija ja pietaryrtti. (Rappe ym., 2011, s.12) Taulukossa 3 esitellään tarkemmin eri perinneperennalajeja.

Taulukko 2. Eräitä perinteisiä perennalajeja. Näitä lajeja tapaa nykypäivänä erityisesti vanhoilla pihoidilla ja puutarhoissa, joissa ne voivat olla hyvin elinvoimaisia. (Salo & Salo, 2020, ss. 94, 106, 127–129, 153; Luontoportti, 2021a.; Luontoportti, 2021b.)

<i>Tieteellinen nimi</i>	suomenkielinen nimi	huomioitavaa
<i>Aquilegia vulgaris</i>	lehtoakileija	Viljelykarkulainen ja viljelyjäänne.
<i>Artemisia arbotanum</i>	aaprottimaruna	
<i>Corydalis nobilis</i>	jalokiurunkannus	Etelä-Suomessa viljelykarkulainen.
<i>Geranium pratense</i>	kyläkurjenpolvi	Tavataan sotatulokkaana, hyvä perhoskasvi.
<i>Lamprocapnos spectabilis</i> (<i>Dicentra s.</i>)	särkynytsydän	Houkuttelee yöperhosia.

<i>Malva thuringiaca</i>	harmaamalva	Viljelyjäänne, hyvä perhoskukka.
<i>Saponaria officinalis</i>	suopayrtti	Viljelykarkulainen.
<i>Othocallis siberica</i>	idänsinililja	Erityisesti nokkosperhosten suosiossa.

5 Perinnekasvillisuuden käyttö Vanhassa Raumassa

Anne Rihtniemi-Rauhin vuonna 2017 toteuttamassa pihainventoinnissa on selvitetty Vanhan Rauman pihojen historiaa. Inventoinnissa on samalla selvitetty pihojen nykytilaa sekä nykykasvilajistoa. Inventoinnin apuna on käytetty paria kymmentä erilaista valokuvaa, joiden ottoaika sijoittuu 1800- ja 1900-luvuille. Näistä kuvista selviää, miten noin sata vuotta sitten asuinrakennusten piha-alueilla oli monilajisia koriste- ja hyötykasvi-istutuksia. Pihojen ja rakennusten eteläseinustoilla oli usein erilaisia köynnöksiä, perennoja, kesäkukkia ja hyötykasveja. Näiden lisäksi pihoilla oli joitakin pensaita, kuten syreenejä ja marjapensaita. Pihoilta löytyi myös hedelmäpuita, jotka oli usein istutettu nurkkaukseen tai aidan viereen. Asuinpihojen pintoina yleisimmin olivat kedot ja pihaniityt. (Rihtniemi- Rauh, 2017, s. 2) Kuvassa 4. ja 5. on nähtävillä ajallensa tyypillistä istutustyyliä sekä puutarhakasvillisuutta.

Kuva 5. Rääpin asuinpihan seinustan istutukset vuodelta 1905. Istutukset edustavat erinomaisesti aikakautensa istutustapaa. Kuvasta on nähtävillä, miten talon seinustalle on tehty istutusalue, joka koostuu köynnöksen lisäksi muista kasveista. (Rihtniemi- Rauh, 2017, s. 30)

Kuva 4. Rääpin pihan kasvillisuus koostui kukkivien kasvien lisäksi hedelmäpuista sekä pensaista. Kuvan perusteella voidaan arvella hedelmäpuun olevan omena- tai päärynäpuu. Korkea pensas voidaan arvella olevan syreeni. Kuva on otettu vuonna 1905. (Rihtniemi- Rauh, 2017, s. 30)

Nykyisin Vanhassa Raumassa on 198 asuinpihaa, joista 170 on yhden perheen yksityispihoja. Neljäsosa asuinpihoista ovat hyvin pieniä. Näistä pienistä pihoista 20 on hyvin säilyneitä ja ne sisältävät alkuperäisiä piirteitä sekä merkkejä pitkästä kehityskaaresta. Muut pienet pihat edustavat 1900-luvun lopun tai 2000-luvun rakentamistapakulttuurista. Noin viidesosa asuinpihoista on luonnehdittu runsaiden puiden ja istutuksen vuoksi puutarhoiksi, maisema- tai metsäpuutarhoiksi. (Rihtniemi- Rauh, 2017, s. 2)

Loput asuinpihat eli 23 pihaa on monen perheen asuinpihoja. Monen perheen asuinpihat on jaettu inventoinnissa kahteen ryhmään, jotka perustuvat pihojen käyttötarkoitukseen: monen perheen asuinpihat ja monen perheen asuin- ja puutarhapihat. Monen perheen asuinpihat koostuvat vain asumiseen liittyvistä toiminnoista. Näillä pihoilla on erittäin vähän istutuksia suhteessa pihankokoon ja näillä pihoilla on hyvin laajat pysäköintialueet. Monen perheen asuin- ja puutarhapihoilla on selvästi erillinen puutarhaosa, joka voi olla hyvinkin vanhaa perua. (Rihtniemi- Rauh, 2017, s. 40)

Rihtniemi- Rauh kutsuu yhtä pihoista inventoinnissaan (2017, s. 39) kokonaistaideteokseksi. Inventoinnissa kokonaistaideteoksella tarkoitetaan pihatilaa ja puutarhaa, joka on rakennettu monimuotoiseksi sekä taiteelliseksi kokonaisuudeksi. Tällaiselle pihalle on muodostettu yllätyksellinen sekä jännittävä pienten eriluonteisten tilojen, näkymien ja paikkojen kokonaisuus. Pihaa on rakennettu käyttäen hyväksi kasvillisuutta, erilaisia pintoja ja rakenteita sekä taideteoksia. Kokonaistaideteoksessa näkyy niin nykyaika kuin niiden alkuperä. Samalla on nähtävissä pitkä kehityskaari niin hedelmä- kuin huvipuutarhana. (Rihtniemi- Rauh, 2017, ss. 2 & 39)

Asuinpihojen tilaa sekä luonnetta on vuosien aikana alkanut määrittämään istutusten määrä, pihan koko ja pihatilan rajautuminen kasvillisuuteen tai rakenteisiin. Pihojen vanha luonnetekijä, ajallinen kerrostuneisuus on edelleen nähtävillä asuinpihoilla. Vanhoja piirteitä ovat esimerkiksi seinustojen istutukset, marjapensaat, hedelmäpuut, syreenit sekä näiden alustoissa olevat monilajiset kukkaniityt. Pihapinnoilla on säilytetty monilajisia niitty- sekä ketoalueita ja vanhoja kiveyksiä. Talousrakennusten edessä on edelleen nähtävissä vanhoja askelkiviä ja ajoluiskia. (Rihtniemi- Rauh, 2017, s. 2)

Asuinpihojen lisäksi Vanhan Rauman alueella on julkisia pihoja. Julkisia pihoja on alueella yhteensä 53 ja ne ovat ajoittain auki vierailijoille ja asiakkaille. Alueella olevat julkiset pihat on jaettu inventoinnissa kolmeen eri luokkaan: julkisten rakennusten pihat, liiketilojen pysäköintipihat ja ulkotarjoilualueet. Julkisten rakennusten pihoja ovat museoiden, seurakunnan ja eri yhteisöjen pihat. Niissä on yleisesti säilynyt vanhaa pihaketoa tai puutarhamaata. Liiketilojen pysäköintipihat ovat lähes kaikki pysäköintialueita. Nämä pihat

ovat yleensä karuja ja paljaita. Kuvassa 6. on nähtävillä pysäköintipihojen karuus. Kyseinen piha koostuu lähinnä vain pysäköintialueesta. Yksittäisillä pysäköintipihoilla on kuitenkin nähtävillä alkuperäisiä kiveyspintoja, niittyjä, ketoja tai vanhaa puutarhaa. Tämän tyyppiset pihat sopivat erinomaisesti vanhaan puukaupunkimiljööseen. (Rihtniemi- Rauh, 2017, ss. 40–41)

Kuva 6 . Erään Vanhan Rauman alueen liiketilan pysäköintipiha, joka on pinnaltaan sekä kasvillisuudeltaan karu. Pihan pinnoitteena toimii asfaltti ja kasvillisuutta pihalla ei juurikaan ole. (kuva: Putkinen, 2023)

Tätä opinnäytetyötä varten tehtiin noin kahdeksan pihan katselmus Vanhan Rauman alueella, joka toteutettiin pitsiviikkojen aikana 29.7.2023. Pitsiviikkojen aikana Vanhassa Raumassa järjestettiin avoimet pihat ja pihakirppikset- tapahtuma, jonka aikana pihoihin pääsi helposti tutustumaan. Työhön valittiin kahdeksan toisistaan hieman erilaista pihaa, joissa oli pyritty vaalimaan perinteistä pihan rakentamistapaa sekä -tyyliä. Kiertelyn aikana pihapiirin asukkailta kysyttiin kuvaamislupa ja asukkaille mainittiin, että pihoja ei opinnäytetyössä nimetä erikseen, vaan ne käsitellään nimettöminä.

Pihoilla oli nähtävissä ajallinen kerrostuneisuus niin rakenteissa kuin kasvillisuudessa. Useammassa pihassa oli vaalittu perinteisiä kasveja niin puu- kuin ruohovartisessa kasvillisuudessa. Pihapintoja oli muokattu ja rakennettu vastaamaan nykyisiä pihan asumisen ja liikkumistarpeita. Esimerkiksi eräässä pihassa perinteisten kasvien yhteyteen oli rakennettu terassialue ja erilaisia kivetysalueita. Pihalla myös kiersi kivituhkapolku, jota pitkin pihalla on helppo kulkea. Nurmikkoalueet oli pihoilla jätetty minimiin ja esimerkiksi pihaitojen reunustat oli jätetty lähes luonnontilaisiksi. Kuvissa 7. ja 8. on nähtävillä, miten pihaitojen reunustojen luonnontilaisuus. Reunustoilla kasvoi erilaisia keto- ja niittyalueita, joiden keskellä saattoi kasvaa erilaisia perennalajikkeita, kuten harmaamalvaa.

Kuva 7. ja 8. Vanhan Rauman piha-aitojen vieressä kasvaa monilajisia niitty- ja ketoalueita. (kuvat: Putkinen, 2023)

Pihojen tyypillisimmät puut olivat omena- ja kirsikkapuut. Pihoilla oli myös erilaisia lehtipuita, erityisesti vaahteroita. Pihojen käytetyin pensaslaji oli syreeni. Useilla pihoilla oli myös erilaisia viinimarja- ja karviaispensaita. Pihoilla oli myös joitakin ruusupensaslajikkeita. Pihoilla oli monimuotoisia ja monikerroksellisia perennaistutusalueita, joissa oli suosittu perinteisiä lajikkeita. Tyypillisimpiä perennelajikkeita olivat esimerkiksi palavarakkaus, erilaiset liljat, pionit sekä kielot. Pohjakerroksen perennana oli paljon käytetty suikeroalpia. Vanhan Rauman alueen eräänä harvinaisuutena on juhannuspioni, jonka ajatellaan siirtyneen

munkkien mukana alueelle keskiajalla. Kyseistä kasvia en valitettavasti kohdannut pihakatselmuksen aikana.

Perinteisten lajien lisäksi pihoilla oli käytetty niin puu- kuin ruohovartisia kasveja, joita ei pidetä aivan perinteisimpinä lajeina. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta ovat erilaiset yksiväriset kuunliljat, joita oli useammassa pihassa. Yksiväriset kuunliljat istuvat esteettisesti hyvin vanhaan puutalo-kaupunkialueeseen yksinkertaisen ulkonäkönsä vuoksi. Kirjavalehtiset kuunliljat ovat taas liian moderneja vanhaan puukaupunkiympäristöön. Toisena esimerkkinä ovat syyshortensiat. Syyshortensia on helppohoitoinen pensas, joka tuottaa suuria kukintoja. Suuret vaaleat kukinnot ja hortensian yksinkertaiset lehdet sopivat perinteiseen ympäristöön hyvin.

Eräissä pihoissa oli istutettu marjakuusia sekä tuijia, jotka eivät kuulu Vanhan Rauman perinnekasvillisuuteen. Jo vuoden 1982 Vanhan Rauman asemakaavassa on annettu ohje, että havupuuta ei tulisi Vanhan Rauman pihoilla käyttää (Rihtniemi- Rauh, 2017, s. 6). Havupuut palavat lehtipuita kovemmin niiden sisältävän pihkan vuoksi. Tämän vuoksi niiden istuttamista vanhoille puutaloalueille ei ole suositeltu. Ne eivät alueelle sovi vanhalle puutaloalueelle myöskään visuaaliselta ilmeeltään, sillä ne luovat herkästi modernia ilmettä pihapiireihin.

Kuva 9. ja 10. Vanhan Rauman pihoilla on nähtävissä myös ei-perinteisiä lajeja, kuten syyshortensia ja kuunlilja, jotka kuitenkin sopivat perinteiseen puukaupunkiympäristöön. (kuvat: Putkinen, 2023)

6 Perinnekasvillisuuden käytön ohjaaminen

Kasvillisuus on tärkeä osa pihan rakennetta ja kokonaisuutta. Perinteisen ympäristön pihojen peruskasvillisuudeksi sopivat niin talon kuin pihapiiriin aikakauteen sopivat lajit. Perinteisten aikakausien mukaiset kasvit istuvat hyvin suomalaiseen maisemaan. Niillä on myös oma kulttuurihistoriallinen arvo ja merkitys. Perinnekasveja suosimalla osallistuu samalla kasvien geenivarojen säilytystyöhön. On tärkeää, että tulevaisuudessakin on olemassa kasveja, jotka ovat jo pitkään sopeutuneet Suomen ilmasto-olosuhteisiin. (Rakennusperinteen Ystävät ry, n.d.)

Tämä opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Rauman kaupungin Wihertoimen, kaavoituksen ja maankäytön sekä museon kanssa. Vanhan Rauman alueelle on tulossa uusi asemakaava, numero 01–102. Asemakaavauudistuksen tavoitteena on uudistaa Vanhan Rauman asemakaava ottaen samalla huomioon alueen arvo valtakunnallisesti merkittävänä rakennettuna kulttuuriympäristönä ja maailmanperintökohteena. Uudistettu asemakaava asettaa tavoitteita sekä määrittää reunaehdot Vanhan Rauman muutoksille, korjaamiselle, rakentamisella ja vaalimiselle. (Rauma, 2023.)

Uusitun asemakaavan yhtenä päämääränä on ohjata alueen asukkaiden valintoja liittyen pihojen kasvillisuuteen. Tässä opinnäytetyössä tehtiin infolehtinen, joka oli yksi työn tavoitteista. Opinnäytetyön yhteistyökumppanit ilmaisivat tarpeen tuottaa opinnäytetyön kirjallisen osuuden lisäksi informatiivisen esitteen tai lehtisen, jossa tarkennettaisiin alueen kasvillisuusvalintoja tarkemmin. Tilaajien toiveena on, että alueelle istutettaisiin tulevaisuudessa perinnekasveja nykytrendikasvien, kuten tuijien sijaan. Tarve alueen asukkaille suunnatulle infolehtiselle on kiistämätön, sillä tällä hetkellä osassa Vanhan Rauman pihossa on kasvilajeja, jotka eivät ole perinteisimpiä eivätkä ne istu alueen identiteettiin. Esimerkiksi erilaiset tuijalajikkeet ovat lisääntyneet asuinpihoilla huomattavasti. Vaikka tuijat ovatkin sopeutuneet Suomen ilmastoon ja niitä on jo melko pitkään Suomessa pihoihin istutettu, ne eivät ole alkuperäisiä lajeja vanhoilla puukaupunkialueilla, kuten Vanhassa Raumassa. Tästä syystä ne eivät sovi Vanhan Rauman kulttuuriperintöalueelle.

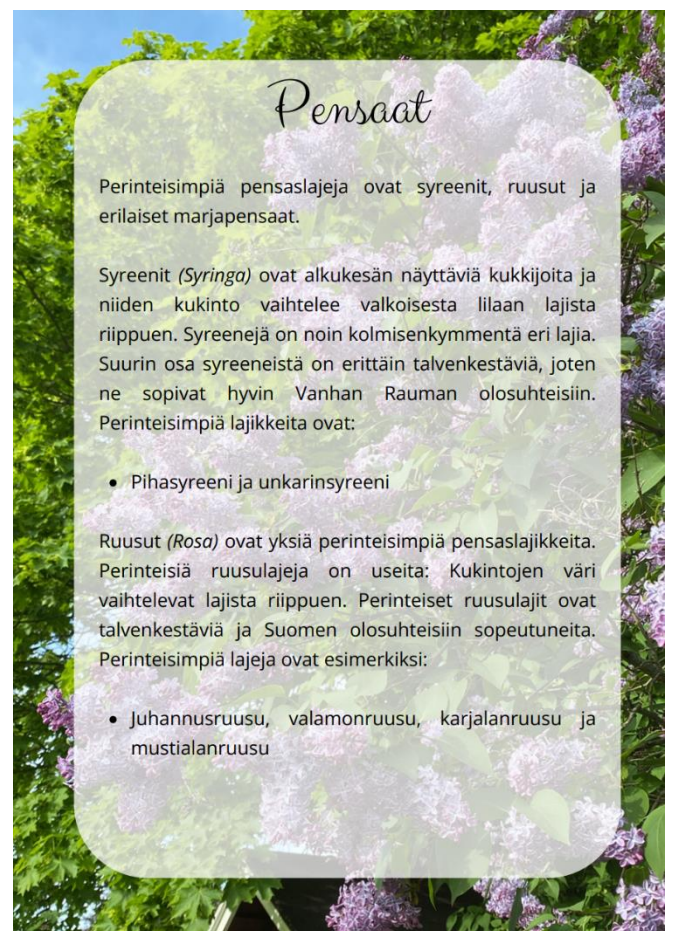
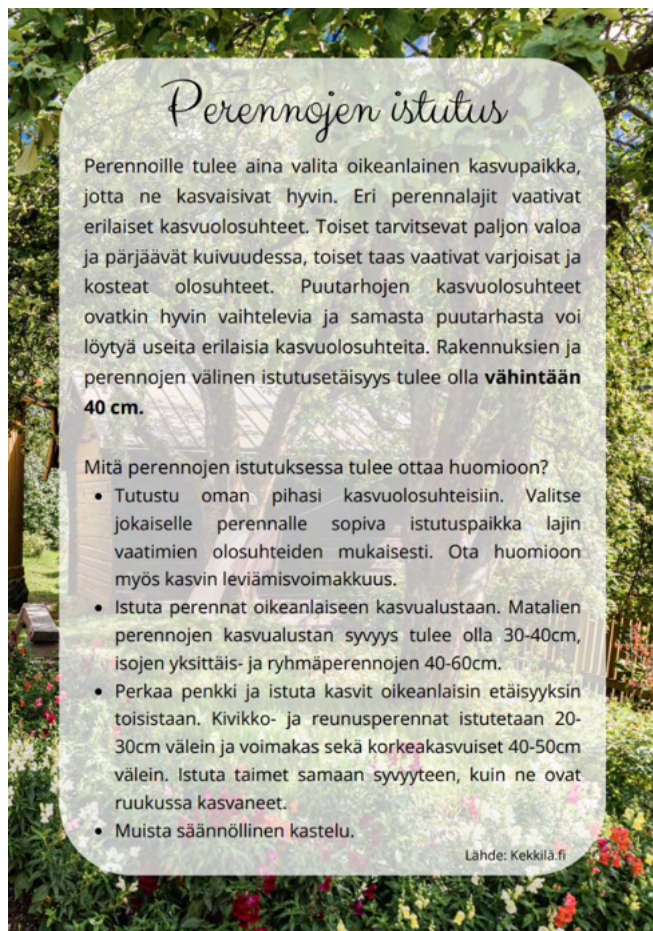
Infolehtinen, joka käsittelee perinnekasvillisuutta, on arvokas työkalu alueen asukkaille. Se tarjoaa tietoa ja ymmärrystä perinnekasvien maailmasta ja niiden merkityksestä ympäristölle. Samalla se antaa ohjeita kestävään perinnekasvien valintaan ja hoitoon.

Perinnekasvillisuuteen liittyvä infolehtinen on arvokas resurssi, joka edistää ymmärrystä kasvien merkityksestä ja hoitamisesta. Sen avulla voidaan vaalia luonnon monimuotoisuutta, tukea ekologista kestävyttä ja vahvistaa alueen asukkaiden yhteyttä ympäristöön.

Infolehtinen tarjoaa mahdollisuuksia ja ratkaisuja kestävämmän ekologisen ja kulttuurillisen

ympäristön rakentamiseen. Lehtinen sisältää tietoa paikallisista kasveista. Se valottaa perinnekasvien roolia Vanhan Rauman paikalliskulttuurissa, mikä tukee paikallista identiteettiä ja kulttuuriperintöä. Kuvissa 11. ja 12. on nähtävillä esimerkkejä Vanhan Rauman alueen asukkaille jaettavasta infolehtisestä.

Kuva 11. ja 12. Ote infolehtisestä. Lehtisessä käsitellään eri puu- ja ruohovartisia perinnelajeja sekä niiden hoito- ja istutusohjeita. (Putkinen, 2023)

Kulttuuriperinnön ja identiteetin lisäksi on tärkeää ottaa huomioon geenivarojen säilyttämisen tärkeys. Nykytrendit suosivat monesti monotoonista ja suoraviivaista kasvillisuutta sekä niiden istutustapaa. Monesti esimerkiksi uusilla asuinalueilla on nähtävillä pihoja, jotka koostuvat laajoista nurmialueista sekä tuija-aitaistutuksista. Jos vanhoilla asuinalueilla, kuten Vanhassa Raumassa, aletaan suosimaan yksipuolista kasvillisuutta, vaikuttaa se haitallisesti alueen historiaan, kulttuuriin, alueen maaperään ja geenivarojen monimuotoisuuteen heikentävästi.

Kasvillisuuteen liittyvän infolehtisen tarkoitus on lisätä ymmärrystä perinnekasvien monimuotoisuudesta ja niiden vaikutuksesta paikalliseen kulttuuriin sekä ekologiseen

monimuotoisuuteen. Kasvit ovat elämän perusta maapallolla ja niillä on keskeinen rooli ilmanlaadun ylläpidossa ja parantamisessa, hiilen sitomisessa ja elinympäristöjen ylläpitämisessä. Tämän tiedon jakaminen auttaa ihmisiä arvostamaan perinnekasvien moninaisuutta sekä auttaa ymmärtämään, miksi perinnekasvien suojeleminen on ensisijaisen tärkeää.

Infolehtinen tarjoaa ohjeita kasvien valintaan, istutukseen, hoitoon ja ylläpitoon. Lehtisessä annetaan suosituksia lehtipuiden, hedelmäpuiden, pensaiden ja perennojen valintaan. Siinä myös kerrotaan lyhyesti eri perinnelajien ominaisuuksista. Puiden osalta keskityttiin erityisesti hedelmäpuiden suositteluun, sillä hedelmäpuut sopivat muita lehtipuita paremmin Vanhan Rauman alueelle. Hedelmäpuut jäävät kasvultaan keskimääräisesti matalammaksi kuin lehtipuut ja niitä voidaan hallinnoida hoitoleikkauksin. Niitä voidaan myös ohjata kasvamaan toivottuun suuntaan, jonka vuoksi ne sopivat paremmin Vanhan Rauman ahtaille pihaille. Lehtinen antaa myös vinkkejä siitä, miten kasveja tulee hoitaa, kastella ja lannoittaa oikein. Lopuksi infolehtisessä annetaan suosituksia hyviin lähteisiin ja kirjallisuuteen, jossa käsitellään perinnekasvillisuutta tarkemmin.

7 Johtopäätökset

Vanhan Rauman perinnekasvillisuuden ja sen käytön tarkastelu antaa meille arvokasta tietoa siitä, miten nämä kasvit liittyvät oleellisesti alueen historiaan, kulttuuriin ja ekosysteemiin. Opinnäytetyön avulla on mahdollista tehdä johtopäätöksiä, jotka auttavat ymmärtämään perinnekasvillisuuden roolia ja merkitystä Vanhan Rauman ainutlaatuisella alueella. Perinnekasvien merkitys on tiedostettu Rauman kaupungissa, sillä uudessa asemakaavassa otetaan huomioon kasvillisuuden rooli Vanhan Rauman alueella.

Perinnekasveilla on merkittävä rooli osana alueen kulttuurillista arvoa. Ne eivät ole vain kasveja; ne ovat olennainen osa Vanhan Rauman kulttuuriperintöä. Nämä kasvit heijastavat paikallista perinnettä ja kertovat tarinoita menneiltä ajoilta. Ne yhdistävät meidät alueen historiaan ja identiteettiin. Tämän vuoksi on hyvin tärkeää tunnustaa, vaalia ja suojella näitä kasveja sekä niiden arvoa. Erityisen merkittäviä ja suojeltavia ovat alueen ominaiset perinnekasvilajit, joita ei ilmene yhtä suurina määrinä muualla Suomessa. Näitä lajeja ovat juhannuspioni, jalokiurunkannus ja keltareseda. Perinnekasveja suosimalla alueen tunnelma ja ulkonäkö pysyy historiallisesti aidompana.

Perinnekasveilla on myös merkittävä rooli osana Vanhan Rauman ekosysteemejä. Ne tarjoavat elinympäristöjä monille eliölajeille ja ovat osa alueen biologista monimuotoisuutta.

Kun alueen kasvillisuuden biologisesta monimuotoisuudesta on huolehdittu, samalla alueen kasvillisuuden geneettinen monimuotoisuus pysyy hyvänä. Geneettinen monimuotoisuus luo perustan kasvien sopeutumiselle ympäristöön sekä muuttuviin ilmasto-olosuhteisiin.

Opinnäytetyön aihe on merkityksellinen ja ajankohtainen. Perinnekasveilla on osansa tulevaisuudessa ilmastonmuutoksen hallinnassa. Usein perinnekasvit ovat sopeutuneet muuttuviin ilmasto-olosuhteisiin ja kestävät esimerkiksi pitkiä kuivuusjaksoja paremmin kuin pitkälle jalostetut uudet lajit. Aihe oli erityisen mielenkiintoinen myös siksi, koska asun itse Raumalla. Oli erityisen mielenkiintoista tehdä työtä alueesta, joka oli kirjoittajalle itselleen tuttu.

Opinnäytetyön kantavana lähteenä toimi Anne Rihtniemi-Rauh:n vuonna 2017 tekemä pihainventointi, jossa on kattavasti tietoa Vanhan Rauman pihojen historiasta ja nykytilasta. Tämä lähde osoittautui korvaamattomaksi resurssiksi opinnäytetyön kirjoittamisen aikana. Haasteita prosessin aikana toi pihakatselmuksen toteuttaminen, mutta onneksi se onnistui Pitsiviikkojen ja Avoimet pihat ja pihakirppikset- tapahtuman aikana. Toinen haaste, joka nousi esille, liittyi infolehtisen kokonaisuuteen ja sen pituuteen. Tavoitteena oli luoda houkutteleva visuaalinen kokonaisuus, joka sopisi Vanhan Rauman tyyliin. Lehtisen tuli olla helppolukuinen ja tekstin tulisi olla ymmärrettävää kaikille. Tiedon rajausta oli haasteellista, sillä halusin pitää lehtisen pituuden enintään 15 sivussa. Tämä vaati huolellista sisällön rajausta ja valintaa. Tärkeää oli myös pitää tekstiosuudet tiiviinä, jotta lehtisen lukeminen tuntuisi mieltä. Siksi päätin valita A5- sivukoon, sillä se tuntui sopivan parhaiten omaan tarkoitukseeni. Lehtisen pohjana käytin Rauman kaupungin tarjoamia kuvia sekä ottamiani kuvia, jotka sopivat Vanhan Rauman identiteettiin.

Perinnekasveihin ja niiden käytön lisäämiseen liittyvä tiedonvälitys on tärkeää. Alueen asukkaille tulee jakaa tietoa perinnekasveista sekä niiden tärkeydestä alueella. Infolehtinen auttaa asukkaita ymmärtämään kasvien merkityksen ja roolin Vanhan Rauman identiteetin sekä monimuotoisuuden ylläpidossa. Infolehtinen kannustaa ihmisiä istuttamaan, vaalimaan ja hoitamaan perinnekasveja omilla pihillaan ja alueillaan. Infolehtinen antaa käytännön ohjeita siihen, miten perinnekasveja tulisi istuttaa ja hoitaa. Kun kaikki tarpeellinen tieto on saatavilla yksien kansien sisältä, helpottaa se yksittäisen asukkaan kynnystä alkaa kehittämään omaa pihaansa perinnekasvillisuuden avulla.

Yhteistyöllä on merkittävä rooli perinnekasvien käytön lisäämisessä Vanhan Rauman alueella. Kaupungin viranomaisten ja paikallisten asukkaiden tulisi tehdä yhteistyötä perinnekasvillisuuden säilyttämiseksi sekä niiden käytön lisäämiseksi. Kun opinnäytetyössä ja erityisesti johtopäätöksissä esitellyt näkökohdat otetaan laajasti huomioon, Vanhan

Rauman perinnekasvillisuus voi tulevaisuudessa kukoistaa entistä paremmin. Samalla alue ylläpitää ja parantaa historiallista identiteettiään pohjoismaiden laajimpana, yhtenäisimpinä ja parhaiten säilyneenä vanhana puukaupunkialueena.

Lähteet

Blomqvist, L. (2011). *Puutarhan hedelmäpuut*. Ab Leif JM Blomqvist Oy.

Cajander, R. (2015). *Luontopiha, Ympäristöystävällinen piha ja puutarha*. Minerva Kustannus Oy.

Hedelmän- ja Marjanviljelijäin liitto. (n.d). *Omena*. 08.03.2023. <https://www.hmlry.fi/laji-info/omena/>

Heinonen, M. (2017). *Kotiseutujen rakkaat perinnekasvit*. Teoksessa Kivilaakso, A. & Marsio, L. (2017). *Elossa, Luonto ja elävä kulttuuriperintö*. Museovirasto. 24.02.2023. <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/assets/PDF/elossa-Luonto-ja-elava-kulttuuriperinto.pdf>

Krannila, A. & Paalo, A. (2008). *Omenapuu*. Multikustannus Oy.

Luontoportti.fi. (2021a). *Ketomaruna*. 14.08.2023. <https://luontoportti.com/t/209/ketomaruna>

Luontoportti.fi. (2021b). *Suopayrtti*. 14.08.2023. <https://luontoportti.com/t/1109/suopayrtti>

Luontoportti.fi. (2021c). *Humala*. 02.10.2023. <https://luontoportti.com/t/1344/humala>

Mustila Arboretum. (n.d). *Malus domestica – tarhaomenapuu*. 08.03.2023. http://www.mustila.fi/kasvit/malus_domestica_tarhaomenapuu

Mustila Arboretum. (n.d). *Ruohovartiset*. 07.08.2023. <http://www.mustila.fi/kasvit/ruohovartiset>

Niemi, T. (2017). *Näin Vanha Rauma pelastui*. RPR Group. Rauman Painopiste Oy.

Peda.net. (n.d.) *Tarhaomena (Malus domestica)*. 27.02.2023. <https://peda.net/hankkeet/geenivaraoppi/gk/oa/him/omena/omenan-biologia/nimet%C3%B6n-88ef>

Piippo, S. (2010). *Suomalaiset marjat. Kaikki metsän ja puutarhan lajit*. Minerva Kustannus Oy.

Päivänen, J. (2006). *Puut ja pensaat tutuiksi*. Metsätieteen aikakauskirja 4/2006.

09.03.2023.

<https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/533553/puutjapensaat.pdf?sequence=1>

Rakennusperinteen ystävät Ry. (n.d). *Pihojen perinnepensaat*. 3.8.2023.

<https://www.tuuma.net/artikkelit/2019/3/pihojen-perinnepensaat>

Rappe, E., Rätty, E. & Stenman, M. (2011). *Suomalaiset Perinneperennat*. Kotipuutarha-lehden opassarja. Julkaisunumero 357.

Rauma.fi. (2023). *01–102 Vanhan Rauman asemakaava*. 29.08.2023.

<https://www.rauma.fi/01-102-vanhan-rauman-asebakaava/>

Runoreitti. (2017). *16, 17. Portit*. 03.08.2023. <https://runoreitti.wordpress.com/16-17-portit/>

Rihtniemi-Rauh, A. (2017). *Vanhan Rauman pihat pihainventointi 2017*. 20.02.2023.

<https://www.rauma.fi/wp-content/uploads/2018/03/Vanhan-Rauman-pihat-Pihojen-inventointi-2017.pdf>

Rikkiniemi, J. (2011). *Suomalaiset perinnekasvit*. Kustannusosakeyhtiö Otava.

Salo, U. & Salo, P. (2020). *Pihan perinnekasvit*. Minerva Kustannus Oy.

Tieteen termipankki. (2014). *ruohovartinen*. 10.08.2023.

<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:ruohovartinen>

Tjernshaugen, D. (2004). *Kotipihan perennat*. Kustannusosakeyhtiö Otava.

Vanharauma.fi. (2023). *UNESCO:n maailmanperintökohde*. 7.11.2023.

<https://www.vanharauma.fi/unescon-maailmanperintokohde/>

*Vanhan Rauman
Perinnekasvit*

Johdanto

Perinnekasvillisuudella on suuri merkitys Vanhan Rauman ainutlaatuisella alueella. Perinnekasvit eivät ole vain kasveja, vaan ne ovat olennainen osa Vanhan Rauman kulttuuriperintöä. Nämä kasvit kertovat tarinoita menneiltä ajoilta ja heijastavat paikallista perinnettä. Ne yhdistävät meidät alueen historiaan ja identiteettiin. Tämän vuoksi on hyvin tärkeää tunnustaa, vaalia ja suojella perinnekasvien kulttuurillista sekä ekologista arvoa.

Tämä infolehtinen on tehty osana rakennetun ympäristön hortonomitutkinnon opinnäytetyötä. Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Rauman kaupungin Wihertoimen, museon sekä kaavoituksen kanssa. Infolehtisessä esitellään erilaisia perinnekasveja sekä annetaan vinkkejä niiden istuttamiseen ja hoitoon.

Sini Putkinen

 Rauma

Perinnekasvit

Perinnekasvit ovat kasveja, joita on kasvatettu ja viljelty jo vuosisatojen ajan. Ne ovat periytyneet sukupolvelta toiselle. Perinnekasvit ovat olennainen osa niin yksittäisten pihojen ja puutarhojen kuin eri alueiden kulttuuria, perinnettä ja historiaa.

Perinnekasvit ovat sopeutuneet paikallisiin ilmasto- ja maaperäolosuhteisiin. Perinnekasvien viljely ja käyttö tukevat alueen monimuotoisuutta. Ne ovat monesti kestävämpiä muuttuville sääolosuhteille ja erilaisille kasvitaudeille kuin uudet jalostetut kasvilajit.

Perinnekasvit kuuluvat Vanhaan Raumaan. Alueella on edelleen nähtävillä useita perinnekasvilajeja, jotka ovat kasvaneet alueella on vuosikymmenien ja -satojen ajan. Alueella on upeasti kukkivia hedelmäpuita, satoa tuottavia marjapensaita sekä eri sateenkaaren värein kukkivia pensaita ja perennoja. Nämä kasvit luovat autenttisen ja vanhanaikaisen tunnelman historiallisesti merkittävälle alueelle, joka on vuosisatoja vanha.

Lehtipuut

Vanhan Rauman ilmettä kuvaavat näyttävästi isokasvuiset lehtipuut. Tällä hetkellä alueella kasvaa yleisimmin koivuja, vaahteroita ja vuorijalavia. Suuret puut luovat haasteita ahtaissa tiloissa. Ne voivat vaurioittaa rakennuksia ja ne muuttavat pihojen kosteus- ja valo-olosuhteita. Samalla ne roskaavat ympäristöään runsaasti. Onkin hyvä pohtia, millaisia puita pihallensa haluaa istuttaa.

Useat puut, kuten koivut, eivät kestä jatkuvaa leikkaamista. Metsälehmukset ja vuorijalavat taas kestävät leikkaamista paremmin, mutta ne kasvavat leveiksi. Leveälatvusten puulajien sijaan alueen ahtaissa tiloissa voisi suosia esimerkiksi perinnepuulajien kapeakasvuisempia lajikkeita, kuten:

- Pylväslehmus – *Tilia platyphyllos* 'Fastigiata'
- Pylväspihlaja – *Sorbus aucuparia* 'Fastigiata'

On kuitenkin hyvä pohtia, sopivatko modernimmat, kapeakasvuiset lehtipuulajikkeet perinteiseen Vanhan Rauman puutalomaisemaan.

Hedelmäpuut

Vanhan Rauman hedelmäpuut ovat osa alueen historiallista ja kulttuurista perinnettä. Ne ovat olleet vuosisatoja tärkeä osa asukkaiden elämää tarjoten tuoretta hedelmää samalla kaunistuen pihoja. On ilahduttavaa, miten paljon Vanhassa Raumassa on edelleen vanhoja hedelmäpuita.

Hedelmäpuiden kasvu jää muihin lehtipuihin verrattuna paljon matalammaksi ja ne kestävät leikkausta sekä muotoilua paljon paremmin, jonka vuoksi ne eivät luo samanlaista uhkaa rakennuksille kuin lehtipuut. Hedelmäpuut kukkivat loppukevästä tai alkukesästä kauniisti valkoisin ja vaaleanpunaisin kukinnoin. Edellä mainittujen seikkojen vuoksi on suositeltavampaa istuttaa Vanhan Rauman pihuille hedelmäpuita perinteisten lehtipuiden sijaan.

Hedelmäpuut

Omenapuut (*Malus domestica*) ovat yleisimmin kasvavia ja istutettuja hedelmäpuita Suomessa, myös Vanhan Rauman alueella. Omenapuulajikkeita on maailmassa tuhansia. Vanhaan Raumaan suositellaan istutettavaksi perinteisiä lajikkeita, joita ovat esimerkiksi:

- Tarhaomenapuu 'Huvitus', 'Punakaneli' ja 'Antonovka'

Päärynäpuut (*Pyrus*) vaativat suotuisamman kasvuolosuhteen kuin tarhaomenapuut. Päärynät ovat kuitenkin sopeutuneet Vanhan Rauman kasvuolosuhteisiin. Perinteisimpiä päärynäpuulajikkeita ovat:

- Päärynä 'Yleinen suomalainen päärynä' ja 'Tohtorin päärynä'

Kirsikkapuita (*Prunus*) on runsaasti Vanhan Rauman alueella. Perinteisimpiä kirsikkapuulajikkeita ovat:

- Imeläkirsikka ja hapankirsikka

Pensaat

Perinteisimpiä pensaslajeja ovat esimerkiksi syreenit, ruusut ja erilaiset marjapensaat.

Syreenit (*Syringa*) ovat alkukesän näyttäviä kukkijoita ja niiden kukinto vaihtelee valkoisesta lilaan lajikkeesta riippuen. Syreenejä on noin kolmisenkymmentä eri lajiketta. Suurin osa syreeneistä ovat erittäin talvenkestäviä, joten ne sopivat hyvin Vanhan Rauman olosuhteisiin. Perinteisimpiä lajikkeita ovat esimerkiksi:

- Pihasyreeni ja unkarinsyreeni

Ruusut (*Rosa*) ovat yksiä perinteisimpiä pensaslajeja. Perinteisiä ruusulajikkeita on useita. Perinteiset ruusulajikkeet ovat talvenkestäviä ja Suomen olosuhteisiin sopeutuneita. Perinteisimpiä lajikkeita ovat esimerkiksi:

- Juhannusruusu, valamonruusu, karjalanruusu ja mustialanruusu

Pensaat

Jasmikkeet (*Philadelphus*) ovat kookkaita ja terveitä perinnepensaita. Jasmikkeet kukkivat runsaasti keskikesällä valkoisin kukin, joissa on voimakas tuoksu. Jasmikkeet kasvavat suuriksi, muutamasta metristä jopa viiden metrin korkuisiksi, joten niitä ei kannata istuttaa rakennusten läheisyyteen. Perinteisiä jasmikelajikkeita ovat esimerkiksi:

- Loistojasmike
- Pihajasmike
- Pikkujasmike (jää kasvultaan pienemmäksi)

Herukoita ja karviaisia on kasvatettu Suomessa jo pitkään. Ne sopivat hyvin pieneenkin puutarhaan, sillä ne eivät kasva korkeudeltaan tai leveydeltään suureksi. Herukat ja karviaiset ovat yleisesti terveitä, pitkäikäisiä ja usein hyvin satoisia. Perinteisiä marjapensaslajeja ovat esimerkiksi:

- Punaviinimarjat (*Ribes rubrum*) ja Mustaviinimarjat (*Ribes nigrum*)
- Karviainen (*Ribes Uva-crispa*-Ryhmä)

Perennat

Perinteisiä perennalajeja on useita. Perinneperennat ovat sopeutuneet Suomen ankaraan ilmastoon ja elinolosuhteisiin. Perinteisimmät perennalajit ovat usein luonnosta puutarhoihin siirrettyjä tai hyvin vähän jalostettuja lajeja. Perinneperennat ovat helppohoitoisia ja kestäviä kasveja. Hyviä perinneperennalajeja ovat esimerkiksi:

- aaprottimaruna, särkynytsydän, harmaamalva, lehtoakileija, pionit, liljat, suopayrtti, sinivuokko

Vanhan Rauman alueella esiintyy muutamia perennalajeja, joita ei esiinny yhtä laajalti muualla Suomessa. Näitä arvokkaita lajeja tulisi suojella. Vanhan Rauman erityisiä perinneperennalajeja ovat:

- historiallinen **juhannuspioni**
- vanhan asutuksen ja kulttuurin ilmentäjä **jalokiurunkannus**
- purjelaivakauden painolastikasveihin kuuluva **keltareseda**

Puiden ja pensaiden istutus

Puille ja pensaille tulee valita oikeanlainen kasvupaikka. Kasvupaikan tulee olla sellainen, jossa kasvilla on ympärillään tarpeeksi tilaa kasvaa. Vanhan Rauman pihat ovat usein pieniä ja niissä on tyypillisesti päärakennuksen lisäksi erilaisia piharakennuksia. On tärkeää valita kasveille oikeanlaiset kasvupaikat, jossa puut tai pensaat eivät vahingoita Vanhan Rauman arvokkaita rakennuksia. Isoksi kasvavat puut tulee istuttaa **vähintään 5 metrin** päähän rakennuksista. Pensaat tulee istuttaa **vähintään 3 metrin** päähän rakennuksista.

Miten puut ja pensaat istutetaan?

- Valitse hyvä paikka, jossa kasvit eivät vaurioita rakennuksia tai rakenteita.
- Kaiva kaksi kertaa juuripaakun levyinen kuoppa, jonka syvyys on puilla n. 60-80 cm ja pensaille n. 50cm.
- Lapio multa sivuun. Kaada istutuskuoppaan tarvittava määrä puutarhamultaa. Sekoita ostonmultaan istutuskuopasta kaivamaasi multaa.
- Irroita puu ruukusta ja pöyhi juuria. Istuta puu/pensas aina samaan syvyyteen, jossa se on ruukussa ollut.
- Muista hyvä tuenta, säännöllinen kastelu ja rungon talvisuojaus.

Lähde: Kekkilä.fi

Perennojen istutus

Perennoille tulee aina valita oikeanlainen kasvupaikka, jotta ne kasvaisivat hyvin. Eri perennalajit vaativat erilaiset kasvuolosuhteet. Toiset tarvitsevat paljon valoa ja pärjäävät kuivuudessa kun taas toiset vaativat varjoisat ja kosteat olosuhteet. Puutarhojen kasvuolosuhteet ovatkin hyvin vaihtelevia ja samasta puutarhasta voi löytyä useita erilaisia kasvuolosuhteita. Rakennuksien ja perennojen välinen istutusetäisyys tulee olla **vähintään 40 cm**.

Mitä perennojen istutuksessa tulee ottaa huomioon?

- Tutustu pihasi kasvuolosuhteisiin. Valitse jokaiselle perennalle sopiva istutuspaikka. Ota huomioon kasvin leviämisoimakkuus.
- Istuta perennat oikeanlaiseen kasvualustaan. Matalien perennojen kasvualustan syvyys tulee olla 30-40 cm, isojen yksittäis- ja ryhmäperennojen 40-60 cm.
- Perkaa penkki ja istuta kasvit oikeanlaisin etäisyyksin toisistaan. Kivikko- ja reunusperennat istutetaan 20-30 cm välein ja voimakas sekä korkeakasvuiset perennat 40-50 cm välein. Istuta taimet samaan syvyyteen, kuin ne ovat ruukussa kasvaneet.
- Muista säännöllinen kastelu ja tarvittava lannoitus.

Lähde: Kekkilä.fi

Kasvien hoito

Kaikki pihan kasvit tarvitsevat hoitoa. Puut ja pensaat eivät periaatteessa vaadi leikkausta, mutta hoitoleikkauksen avulla niiden kasvua voidaan ohjata tiettyyn suuntaan ja niiden kasvua voidaan pitää kurissa. Erityisesti omenapuut hyötyvät säännöllisestä leikkauksesta, jotta sen latvus pysyy ilmavana eivätkä kasvitaudit, kuten muumiotauti, pääse holtittomasti leviämään puussa.

Säännölliset hoitoleikkaukset ovat kasveille parempi vaihtoehto kuin harvoin tapahtuva voimakas leikkaus. Puiden ja pensaiden leikkaus tulee ajoittaa kevättalveen, kun pakkaset ovat ohittuneet. Useimmat kasvit leikataan ennen silmujen puhkeamista. Runsaasti mahlaa vuotavat kasvit, kuten kirsikka- ja luumupuut, vaahterat, koivut ja tuomet tulee leikata loppukesällä. Kuolleita oksia voi poistaa mihin vuoden aikaan tahansa.

Kasvit, erityisesti perennat, hyötyvät säännöllisestä lannoittamisesta. Kaikkia pihan kasveja on hyvä lannoittaa kahdesti vuodessa: keväällä kevätlannoitteella ja syksyllä syyslannoitteella.

Lisätietoa ja kirjallisuutta

Lisätietoa perinnekasvillisuudesta, niiden historiasta ja hoidosta löytyy kirjallisuudesta sekä internetistä. Hyviä lähteitä ovat esimerkiksi:

Alanko, Pentti. & Kahila, Pirkko. (2005). *Palavarakkaus ja särkynytsydän*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Rappe, Erja., Rätty, Ella. & Stenman, Maija. (2011). *Suomalaiset Perinneperennat*. Kotipuutarha-lehden opassarja. Julkaisunumero 357.

Rikkiniemi, Jouko. (2011). *Suomalaiset perinnekasvit*. Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kekkilä.fi (perinnekasvilajeista tietoa ja istutusohjeita)

Meillä kotona- aikakauslehden artikkelista löytyy hyvät ja helpot ohjeet omenapuiden leikkaukseen: <https://www.meillakotona.fi/artikkelit/omenapuun-leikkaus-katso-selkeat-ohjeet>

